

ЦЕНТРАЛНА АЗИЯ

Стратегията на ЕС за Централна Азия за 2007 г. беше преразгледана за последен път през 2015 г. Целта на стратегията е да се постигне стабилност и просперитет, като същевременно се насърчават отворените общества, прилагането на принципите на правовата държава, демократизацията и сътрудничеството по въпросите на енергийната сигурност и диверсификацията на енергийните ресурси. Парламентът подчерта значението на правата на човека, доброто управление и социалното развитие. Равнищата на развитие и демократизация в този регион варират значително и ЕС приспособява своя подход в съответствие с тях. В средата на 2019 г. се очаква предложение за нова стратегия.

ПРАВНО ОСНОВАНИЕ

- Дял V от Договора за Европейския съюз (ДЕС): „Външна дейност“;
- членове 206—207 (търговия) и членове 216—219 (международни споразумения) от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС);
- споразумения за партньорство и сътрудничество (СПС), които обхващат двустранните отношения, с изключение на Туркменистан, по отношение на който има подписано временно търговско споразумение. Новото засилено споразумение за партньорство и сътрудничество с Казахстан се прилага временно в очакване на ратифицирането му от всички държави – членки на ЕС. Понастоящем се водят преговори за сключване на засилено споразумение за партньорство и сътрудничество с Киргизстан и Узбекистан.

ОБСТАНОВКАТА В РЕГИОНА

В политическо и икономическо отношение Централна Азия не е хомогенен регион. Особено Монголия, въпреки че Парламентът принципно я класифицира като част от региона, се отличава значително по отношение на своята история, география и политика.

В миналото Казахстан и Монголия отбелязаха много високи равнища на икономически растеж и се стремят към по-тясно сътрудничество с ЕС.

Монголия и Киргизстан изпъкват в политическо отношение със своите по-напреднали демократични режими. Неотдавнашните събития в Киргизстан, обаче, са доста неясни и показват, че демократичното развитие и положението

с правата на човека са в опасност. В различна степен другите републики, и по-специално Туркменистан — една от най-авторитарните държави в света — са силно засегнати от сериозни слабости в областта на правата на човека, а липсата на независимост на съдебната власт е основен проблем. При управлението на новия узбекски президент Шавкат Мирзиёев, който встъпи в длъжност през 2016 г., се забелязва известно положително развитие, като освобождаването на редица политически затворници. В Казахстан през март 2019 г. президентът Назарбаев подаде оставка след три десетилетия на власт. Остава да се види дали и как това ще промени положението в страната.

До скоро взаимоотношенията между държавите от Централна Азия бяха като цяло лоши поради гранични спорове и конфликти във връзка с ресурси. Въпреки това положението се промени бързо след смяната на ръководството в Узбекистан през 2016 г., с което се разкриха нови възможности за регионално сътрудничество. През март 2018 г. в Астана се проведе първата от 1990 г. насам среща на високо равнище между ръководителите на държавите от Централна Азия, посветена на регионалното сътрудничество. Следваща среща на високо равнище се очаква да се състои през 2019 г. в Узбекистан. Основни поводи за загриженост представляват опасността от разрастване на ислямските екстремистки движения и рисковете, произтичащи от завръщащите се от Сирия и Ирак бойци. Освен това регионът продължава да бъде неблагоприятно засегнат и от продължаващия конфликт в Афганистан.

Всички държави от Централна Азия провеждат разностранни външни политики, като се опитват да поддържат баланс в отношенията си преди всичко с Русия, Китай, ЕС и САЩ. Отношенията им с Турция и Иран също играят важна роля. Постоянният неутралитет на Туркменистан дори е признат от ООН. Търговията с ЕС, главно в областта на енергетиката, има значителен обем с Казахстан и Туркменистан и бележи възход с Узбекистан, не на последно място вследствие на приемането на Протокола между ЕС и Узбекистан по отношение на текстилните изделия, който Парламентът одобри през декември 2016 г. ЕС приветства също така членството на Киргизстан, Таджикистан и Казахстан в СТО.

Казахстан е сред основателите на митническия съюз с Русия и Беларус. През май 2014 г. тези три държави създадоха Евразийския икономически съюз, към който се присъедини и Армения и който влезе в сила на 1 януари 2015 г. Киргизстан се присъедини към него през май 2015 г.

СПОРАЗУМЕНИЯ, ВЛЕЗЛИ В СИЛА И В ПРОЦЕС НА ПРЕГОВОРИ

През декември 2015 г. ЕС подписа ново засилено споразумение за партньорство и сътрудничество с Казахстан, за което Европейският парламент даде одобрението си през декември 2017 г. Споразумението се прилага временно от май 2016 г., като се очаква ратифицирането му от националните парламенти на ЕС. ЕС започна преговори за сключване на засилени споразумения за партньорство и сътрудничество с Киргизстан и Узбекистан съответно през декември 2017 г. и ноември 2018 г. И двете държави са сключили споразумения за партньорство и сътрудничество с ЕС, които са в сила от 1999 г. Таджикистан, чието СПС е в сила от 2010 г., изрази интерес към започването на преговори за ново

двустранно споразумение през ноември 2018 г. Споразумението за партньорство и сътрудничество между Монголия и ЕС влезе в сила през ноември 2017 г. Отношенията на ЕС с Туркменистан се уреждат от Временното споразумение от 2010 г. относно търговията и свързаните с търговията въпроси, тъй като Европейският парламент постави ратифицирането на подписаното през 1998 г. споразумение за партньорство и сътрудничество в зависимост от наличието на система за проверка на напредъка по отношение на правата на човека.

Целта на [Стратегията на ЕС за Централна Азия от 2007 г.](#), преразгледана за последен път през 2015 г., е да се постигне стабилност и просперитет, като същевременно се насърчават отворените общества, прилагането на принципите на правовата държава и демократизацията. В областта на енергийната сигурност и диверсификацията на енергийните ресурси усилията следва да се насочат към задълбочаване на сътрудничеството. Както беше поискано от Съвета на ЕС в неговите [заключения](#) от юни 2017 г., върховният представител и Комисията ще предложат през 2019 г. задълбочено преразглеждане на Стратегията на ЕС за Централна Азия в съответствие с Глобалната стратегия на ЕС от 2016 г. Специалният представител на ЕС за Централна Азия проведе консултации с участниците на местно равнище.

Износът на петрол и газ от Казахстан и Туркменистан може да се окаже важен за ЕС в бъдеще. Важен въпрос за ЕС беше изтеглянето от Афганистан в края на 2014 г. на Международните сили за поддържане на сигурността, въпреки че няколко хиляди войници на САЩ и НАТО все още остават в страната. През 2013 г. беше поставено началото на диалог на високо равнище между ЕС и Централна Азия относно сектора на сигурността. Делегации на ЕС съществуват във всички държави от Централна Азия, с изключение на Туркменистан, където ЕС планира да открие пълноправна делегация през 2019 г. Неотдавна беше открита делегация в Монголия.

Държавите от Централна Азия получават финансиране от [Инструмента за сътрудничество за развитие](#) (ИСР): 1 028 милиона евро за периода 2014—2020 г. (в сравнение със 750 милиона евро за периода 2007—2013 г.), което включва както двустранна помощ, така и регионални програми (360 милиона евро). Помощта е насочена към образованието, регионалната сигурност, устойчивото управление на природните ресурси и социално-икономическото развитие. Казахстан вече не отговаря на условията за участие в двустранните части на ИСР, тъй като през 2014 г. придоби статут на държава с по-висок среден доход, но продължава да има достъп до регионалните програми. Има вероятност Туркменистан да получи този статут в бъдеще. [Европейският инструмент за демокрация и права на човека](#) действа във всички държави с изключение на Туркменистан, където организациите на гражданското общество са прекалено малко на брой, твърде слабо организирани и много строго контролирани.

РОЛЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

А. Приети позиции (резолюции)

- През [април 2016 г.](#) Парламентът подкрепи стратегията на ЕС за Централна Азия, но призова тя да бъде по-целенасочена.
- По отношение на Казахстан Парламентът даде одобрението си за засиленото споразумение за партньорство и сътрудничество през 2017 г. и приветства присъединяването на страната към СТО през 2015 г. Също така Парламентът заяви, че ще приложи принципа „повече за повече“ по отношение на политическите и социално-икономическите реформи. През [март 2019 г.](#) Парламентът изрази загриженост относно положението с правата на човека в Казахстан.
- През 2010 г., вследствие на ожесточените размирици в южните райони на страната, ЕП прие резолюция за солидарност с Киргизстан. През [2015 г.](#) Парламентът изрази загриженост във връзка с изготвяните от Киргизстан регистри на НПО и проектите на закони на страната относно „пропагандата“ в полза на ЛГБТИ. През [януари 2019 г.](#) той издаде препоръки за договарянето на ново двустранно споразумение.
- По отношение на Таджикистан Парламентът одобри заключенията, направени в СПС през 2009 г., но призова за подобрения в областта на правата на човека, корупцията, здравеопазването и образованието. В резолюция от [2016 г.](#) Парламентът изрази своето безпокойство по повод на влошаването на положението с правата на човека в Таджикистан, и по-специално по отношение на лицата, лишени от свобода поради убежденията си.
- Парламентът нееднократно изрази своята загриженост по отношение на незадоволителните резултати на Таджикистан в областта на правата на човека, като съответно до момента блокира влизането в сила на СПС. През [март 2019 г.](#) той формулира препоръки, които следва да бъдат изпълнени, преди Парламентът да разгледа възможността да даде своето одобрение.
- През декември 2016 г. Парламентът одобри Протокола между ЕС и Узбекистан по отношение на текстилните изделия, след като страната се ангажира активно и в тясно сътрудничество с МОТ за преустановяване на използването на детски труд по време на ежегодното прибиране на реколтата от памук. През [март 2019 г.](#) той издаде препоръки за договарянето на засилено споразумение за партньорство и сътрудничество.
- Изявленията на Парламента относно Монголия се отнасят преди всичко до икономически въпроси, но разглеждат също така и свързаните с екстремните метеорологични условия нужди на страната от помощ за развитие и хуманитарна помощ. През [2017 г.](#) Европейският парламент даде одобрението си за споразумението за партньорство и сътрудничество между ЕС и Монголия

Б. Междупарламентарно сътрудничество

Комитетите за парламентарно сътрудничество (КПС) с мнозинството от държавите от Централна Азия заседават ежегодно. Членовете на ЕП контролират прилагането на споразуменията, като акцентират върху въпросите, свързани с правата на човека, политическото насилие, икономическото сътрудничество, сътрудничеството за развитие и изборните процеси. След влизането в сила на СПС с Монголия Парламентът отправи искане за създаване на КПС, с което Туркменистан остава единствената държава без такъв орган. Независимо от това с Туркменистан се провеждат междупарламентарни заседания.

В. Наблюдение на избори и насърчаване на демокрацията

Поради различните нива на политическо развитие и изключително променливите равнища на демократичен напредък в държавите от Централна Азия Парламентът не е извършвал последователно наблюдение на изборите в региона.

- Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа/Бюрото за демократични институции и права на човека (ОССЕ/БДИПЧ), включително и делегации на Европейския парламент наблюдаваха парламентарните избори в Таджикистан и Киргизстан през 2015 г., както и президентските избори в Киргизстан през 2017 г. Направените заключения относно Таджикистан бяха отрицателни, докато данните за Киргизстан — по-окуражаващи.
- Казахстан е отправял спорадични покани към Парламента за наблюдение на изборите в страната. От ОССЕ/БДИПЧ нееднократно са установявани значителни нередности.
- През юни/юли 2017 г. делегация на Европейския парламент наблюдава президентските избори в Монголия и отбеляза, че страната развива стабилна демокрация.
- Парламентът никога не е получавал покана за наблюдение на изборите в Узбекистан или Туркменистан.

Fernando Garcés de los Fayos / Michal Jiráček
05/2019

